

Sammenlignende fagdidaktik som forskningsfelt genbesøgt - SFD i 13 år

**Artikler skrevet på basis af indlæg på
symposium for
Sammenlignende Fagdidaktik nr. 8,
November 2023**

Redigeret af Vibeke Christensen, Peter Hobel, Martin Niss og Mikkel Stovgaard

Udgivet af Afdeling for fagdidaktik ved DPU, Aarhus Universitet; IMFUFA, Institut for Naturvidenskab og Miljø, RUC og Uddannelsesforskningsmiljøet ved Institut for Design, Medier og Uddannelsesvidenskab, SDU

Indholdsfortegnelse:

Indledning.....1-6

Vibeke Christensen, Peter Hobel, Martin Niss og Mikkel Stovgaard

Hovedartikler:

Krydsende grundpositioner i scenariedidaktik.....7-30

Marie-Louise Molbæk

Education for sustainable development from a comparative subject didactic perspective.....31-52

Niklas Gericke

Grammatikundervisning – på tværs af sprogfag 53-72

Mette Vedsgaard Christensen og Kristine Kabel

Interdisciplinaritet som forhandlet faglighed – empiriske eller analytiske enheder i den sammenlignende didaktiks komparative og performative praksisser.....73-98

Ane Qvortrup

Responsartikler:

Lærerrollen i et sammenlignende fagdidaktisk perspektiv.

Respons til ”Krydsende grundpositioner i scenariedidaktik”99-114

Charlotte Krog Skott

Scenariedidaktik som övergripande ämnesdidaktisk modell utifrån olika didaktiska paradigmperspektiv med fokus på bildning..... 115-134

Jesper Sjöström

Transformativ undervisning i skole-havhaver – mod en bæredygtig didaktik?... 135-152

Mikkel Stovgaard og Karen Wistoft

Grammatikken som kampplads i skolens sprogfag153-166

Line Krogager Andersen

Stemmer i dansk. Respons til Ane Qvortrup.....167-178

Søren Nygaard Drejer

Interdisciplinaritet – i et sammenlignende fagdidaktisk perspektiv..... 179-194

Dorthe Carlsen

Kommentarartikel:

Kunsten at undersøge fortidige rum. En læsning af Ane Qvortrups artikel
i mentalitetshistorisk optik..... 195-208
Heidi Eskelund Knudsen

Indledning

Af: Vibeke Christensen, Peter Hobel, Martin Niss og Mikkel Stovgaard¹

Den 29. og 30. november 2023 blev det ottende symposium om sammenlignende fagdidaktik afholdt. Temaet var ”Sammenlignende fagdidaktik som forskningsfelt genbesøgt. SFD i 13 år.” Det første symposium blev afholdt i 2010 og er, som alle symposierne, dokumenteret på denne hjemmeside.

På symposiet præsenterede fire forskere/grupper af forskere deres forskningsprojekter, og de gjorde det i et sammenlignende fagdidaktisk perspektiv. Det vil sige, at de præsenterede deres forskningsprojekter i dialog med den symposierække, der har været siden 2010, og de præsenterede dem med henblik på at diskutere, hvad sammenlignende fagdidaktik er som forskningsfelt, og hvordan det har udviklet sig siden 2010. Fokus var således på, hvordan man skal forstå sammenlignende fagdidaktik. Symposiet adresserede således spørgsmålet om SFD som forskningskategori og forskningsfelt. Hvad bidrager sammenlignende fagdidaktik med til den fagdidaktiske forskning, og hvilke nye perspektiver peger den sammenlignende fagdidaktiske forskning på i dag?

Til hver af disse fire hovedoplæg var der to respondenter, og hovedoplæggene og (de fleste af) responsindlæggene er blevet til artikler, der hermed publiceres.

Her følger en kort præsentation af de fire hovedoplæg med deres responsindlæg. Vi indleder hvert af disse fire afsnit med at diskutere, hvordan artiklerne med deres sammenlignende fagdidaktiske perspektiv bidrager til udviklingen af den fagdidaktiske forskning.

Det første hovedoplæg spørger, hvordan lærerrollen kan forvaltes i scenariedidaktisk undervisning? Hvordan kan vi forstå scenariedidaktikkens særlige vilkår, udfordringer og potentialer, når disse anskues i et sammenlignende fagdidaktisk perspektiv og i lyset af didaktiske paradigmers principper, idealer og grundtræk? Det gives der en række bud på i de tre artikler af henholdsvis Louise Molbæk (”Krydsende grundpositioner i scenariedidaktik”), Charlotte Krog Skott (”Lærerrollen i et sammenlignende fagdidaktisk perspektiv”) og Jesper Sjöström (”Scenariedidaktik som övergripande ämnesdidaktisk modell utifrån olika didaktiska paradigmperspektiv med fokus på bildning”). Samlet set bidrager de tre artikler – gennem eksemplificering med scenariedidaktikken som genstandsfelt – med nye forståelser af, hvordan et afsæt i et sammenlignende fagdidaktisk perspektiv og i didaktiske paradigmer kan frembringe nye forståelser af et nyere didaktisk felt i udvikling.

I artiklen ”Krydsende grundpositioner i scenariedidaktik” undersøger Louise Molbæk den kompleksitet, som ligger indlejret i scenariedidaktik. Molbæks artikel sætter særligt fokus på lærerrollen, hvilket hun gør ved eksemplificering gennem samtaler mellem lærer og elever i et scenariedidaktisk forløb på 5. klassetrin. Forløbet har fokus på skrivning forankret i

¹ Der henvises til denne artikel på følgende måde: Christensen, V.; Hobel, P.; Niss, M. & Stovgaard, M. (2025). Indledning. I Christensen, V.; Hobel, P.; Niss, M.; Stovgaard, M. (red.). *Sammenlignende Fagdidaktik 8*, side 1-6. <https://tidsskrift.dk/sammenlignendefagdidaktik>

retoriske situationer. Molbæk trækker på blandt andre Ellen Krogh (Krogh, 2014) i hendes forståelse af didaktiske paradigmer – herunder det refleksionsdidaktiske paradigme, samt på teori om agency, kommunikation og retorik. Artiklen bidrager med nye forståelser af, hvilke spændinger, der udfordrer læreren i et krydsfelt, hvor der skal tages hensyn til såvel elevers interesser og fortolkninger som ambitioner om at kvalificere elevers refleksioner fagligt.

Med artiklen ”Lærerrollen i et sammenlignende fagdidaktisk perspektiv” giver Charlotte Krog Skott respons på Molbæks artikel om Krydsende grundpositioner i scenariedidaktik. Artiklen supplerer Molbæks teoretiske beskrivelser ved at udforske den rolle, som læreren tilskrives i paradigmerne. Således fokuserer artiklen på forholdet mellem faglighed(er) og scenarie. Krog Skott viser med artiklen, at den rolle, som kræves af læreren i de undervisningstilgange, som falder under scenariedidaktikken, er for kompleks til, at de fleste lærere kan forvalte den. I hvert fald med den støtte, der gives i den litteratur, som behandler scenariedidaktik. Denne pointe understøttes såvel teoretisk som empirisk, idet et sammenlignende fagdidaktisk perspektiv bringes i spil gennem et eksempel fra matematikundervisning, som sammenholdes med Molbæks tre eksempler fra skrivepædagogik. Artiklen foreslår på denne baggrund, at praksisudfordringer kan imødekommes gennem en såkaldt praksisbaseret læreruddannelse, hvor fokus lægges på kernepraksisser som forudsætning for forvaltning af lærerrollen.

Med artiklen ”Scenariedidaktik som övergripande ämnesdidaktisk modell utifrån olika didaktiska paradigmperspektiv med fokus på bildning” præsenterer Jesper Sjöström et svensk perspektiv på didaktiske paradigmer, scenariedidaktik og dannelse. Sjöström tager med artiklen afsæt i en kontinentaleuropæisk didaktikforståelse, som – sammenlignet med den angloamerikanske uddannelsesestænkning – beskrives som mere helhedsorienteret. Artiklen indledes med en sammenligning af dansk (humanistisk, dannelsesorienteret) didaktik og svensk (mere instrumentelt orienteret) didaktik herunder deres forskellige perspektiver på fagdidaktik. Sjöström diskuterer herefter scenariedidaktikken ud fra Frede V. Nielsens fire fagdidaktiske paradigmer og kommenterer følgende Molbæks paradigmeanalyse og diskussion om overlappende grundpositioner. En pointe i artiklen er, at scenariedidaktik rummer et betydeligt potentiale som bidrag til en dannelsesorienteret, integrativ didaktik, hvor almen- og fagdidaktik forenes i overensstemmelse med den europæiske didaktiks idéhistoriske rødder. Afslutningsvis foreslår Sjöström fire spørgsmål, som kan tjene som supplement til Klafkis klassiske didaktiske analyse.

Det andet hovedoplæg af Niklas Gericke og responsartiklen af Mikkel Stovgaard og Karen Wistoft omhandler undervisning for bæredygtig udvikling (UBU). Her er det sammenlignende fagdidaktiske fokus primært på ”hvem” i de didaktiske spørgsmål: ”hvem bør undervise hvem med henblik på at lære hvad? Hvorfor? Hvordan? Hvornår?” Dermed retter de fokus på spørgsmål, som sjældnere bliver belyst ved symposierne om sammenlignende fagdidaktik end ”hvorfor” og ”hvordan” spørgsmålene. Hos Gericke er det lærerne som er i fokus, mens det hos Stovgaard og Wistoft er eleverne. Begge artikler tager udgangspunkt i konkrete problemstillinger angående ”hvem”-spørgsmål i undervisning i

bæredygtig udvikling og viser, hvordan sammenlignende fagdidaktiske perspektiver kan belyse disse problemstillinger.

I artiklen "Education for sustainable development from a comparative subject didactic perspective" behandler Gericke en problemstilling angående "hvem bør undervise og hvordan", idet han fokuserer på spørgsmålet om, hvordan lærere, der er uddannet i et eller få fag, kan bidrage til UBU, som opfattes som en tværfaglig og holistisk undervisningsmetode. Dette spørgsmål undersøges i et sammenlignende fagdidaktisk perspektiv, idet Gericke analyserer hvordan forskellige faglærere, deres fag og fagdidaktikker kan komme i spil i UBU, så lærerne med deres faglige baggrund i praksis vil indgå i denne tværfaglige undervisning. Analysen er baseret på en række empiriske studier med lærere fra forskellige fagområder (samfundsvidenskab, naturvidenskab og sprogfag). Artiklen argumenterer for, at forskellige faglærere fint kan stå for undervisning i UBU, fordi de besidder forskellige kompetencer baseret på deres fagdidaktiske traditioner, som i kombination kan føre til større muligheder for at udvikle elevernes handlingskompetencer for bæredygtighed.

Gericke trækker på Frede V. Nielsens bidrag fra det 2. symposium i sammenlignende fagdidaktik for at vise, at artiklen bidrager til en anden forståelse af UBU end i den sædvanlige UBU-diskurs. Nielsen (2012) identificerer to positioner indenfor fagdidaktik. Position 1, som mener at fagdidaktisk forskning kun skal adressere faglige spørgsmål indenfor kernen af en disciplin, og position 2, som mener, at en sådan forskning også skal adressere faglige spørgsmål i relation til mere generelle didaktiske eller pædagogiske spørgsmål. Gerickes bidrag tilhører position 2, idet han argumenterer for, at en fagdidaktisk tilgang, f.eks. ved at udpege UBU-relevante kompetencer, som bestemte fag kan levere, kan bidrage i forhold til et generelt didaktisk eller pædagogisk spørgsmål om undervisning i bæredygtighed. Samtidig er denne inddragelse af fag og fagdidaktiske perspektiver atypisk for UBU-diskursen, som traditionelt er mere holistisk orienteret, særligt når perspektiverne stammer fra ikke-naturvidenskabelige fag. Gericke bruger således det sammenlignende fagdidaktiske perspektiv til at ekspliciterer sin forståelse af UBU i forhold til den sædvanlige UBU-diskurs.

I responsartiklen "Transformativ undervisning i skole-havhaver – mod en bæredygtig didaktik?" fokuserer Stovgaard og Wistoft på "hvem der undervises", idet de konstaterer, at man har erkendt, at elevers tilegnelse af viden om bæredygtighed og klima ikke automatisk fører til, at de som samfundsborgere agerer i overensstemmelse med denne viden. Stovgaard og Wistoft argumenterer på denne baggrund for, at humanvidenskaber kan bidrage med et emotionelt indhold i undervisningen, som rækker udover den naturvidenskabelige viden og rationelle forståelse, hvorved en større del af eleverne potentielt bliver engageret i at omsætte deres relativt store viden om miljø- og klimaudfordringer til aktiv deltagelse eller andre former for interaktion med verden omkring dem. En sådan didaktisk tilgang sigter mod meningsfuld undervisning, som ikke kun formidler viden, men også fremmer kritisk tænkning gennem refleksion over rationaler, værdier og komplekse sammenhænge og derved styrker etisk stillingtagen, aktivt medborgerskab og samfundsetisk bevidsthed. Og her har humanvidenskaber et væsentligt bidrag at yde.

Responsartiklens generelle komparative fagdidaktiske perspektiv er, at Stovgaard og Wistoft analyserer casen i et fagdidaktisk perspektiv med henblik på, hvordan en transformativ og transdisciplinær undervisning i UBU kan lykkes. Her når de frem til, at der ligger en udfordring og didaktisk opgave i, at balancere mellem de fagdidaktiske traditioner og håndteringen af kompleksitet med blik for at skabe grundlag for både kritisk reflekterende og aktivt engagerede elever. De argumenterer desuden for, at hvis en transformativ og transdisciplinær undervisning i UBU skal lykkes med at understøtte (forskellige) elever i at finde mening og engagement, kan den profitere af at trække på forskellige fag og fagområder. Som hos Gericke bruger de således det sammenlignende perspektiv til at eksplicitere forståelsen af en ønskværdig undervisning.

Det tredje hovedartikel har grammatikundervisning i sammenlignende fagdidaktisk perspektiv som tema. I fagene dansk, engelsk, tysk og evt. andre fremmedsprog indgår grammatik som indholdsområde, hvor det kan anskues i såvel et formelt som et funktionelt perspektiv i sprogundervisningen. I Dansk som andetsprog spiller det tvær- og flersproglige perspektiv en central rolle, herunder også grammatik i et sammenlignende perspektiv. I den tredje hovedartikel præsenterer Mette Vedsgaard Christensens (VIA) og Kristine Kabels (DPU) resultater fra projektet Gramma3, der undersøger grammatikundervisning i dansk, engelsk og tysk i et funktionelt perspektiv. De viser både fagspecifikke og fagovergribende praksisser. I responsoplægget af Line Krogager Andersen (UCL/AU) diskuteres den præsenterede funktionelle grammatikundervisning ud fra et flersprogetheds- og sprogtilegnelsesperspektiv og flersprogethedsorienterede og tværsproglige tilgange til sprogundervisning. Endvidere argumenteres for, at den kontekstualiserede grammatikundervisning forstås refleksionsdidaktisk.

I artiklen ”Grammatikundervisning - på tværs af sprogfag” undersøger Vedsgaard Christensen og Kabel grammatikundervisning i fagene dansk, tysk og engelsk i en 9. klasse. Projektet Gramma3 ligger til grund for og leverer data til undersøgelsen. I Gramma3 observeres den forekommende grammatikundervisning med henblik på at udvikle kontekstualiseret grammatikundervisning, der tager udgangspunkt i hele tekster, giver mulighed for fælles undersøgelser og dialogiske samtaler om sprog og indhold og støtter eleverne i at se sammenhænge mellem de valg, der træffes på alle tekstens niveauer. Ud fra disse principper planlægger lærere og forskere i fællesskab en undervisning, der gennemføres i klassen af lærerne. Vedsgaard Christensen og Kabel undersøger, hvordan den planlagte undervisning realiseres i praksis og hvilke forskelle og ligheder mellem de tre fag, der viser sig. Således viser de både fagspecifikke og fagovergribende forhold i grammatikundervisningen, I praksis viser der sig forskellige balancer mellem formelt-orienteret og kontekstuel grammatikundervisning; balancer, som er påvirket af både lærer og elever.

I responsartiklen ”Grammatikken som kampplads i skolens sprogfag” tager Line Krogager Andersen (UCL/AU) afsæt i tværsproglige og flersproglige forståelser af den gennemførte grammatikundervisning. Hun karakteriserer hovedartiklens beskrivelse af de tre fags teoretiske og kulturelle praksis ud fra forståelsen af grammatik, positionering af lærer og positionering af elever og endvidere fagenes retoriske praksis med hensyn til

grammatikundervisning ud fra foreliggende forskning. På denne baggrund diskuteres såvel fagenes realisering som hovedoplæggets eget udgangspunkt ud fra de forskellige didaktiske paradigmer, som Frede V. Nielsen og Ellen Krogh præsenterede på det første symposium for sammenlignende fagdidaktik. Afslutningsvis diskuterer Line Krogager Andersen, hvorvidt der er eller bør være grænser for tværspørgsmål i folkeskolens grammatikundervisning.

I den fjerde hovedartikel med titlen ”Interdisciplinaritet i undervisnings- og uddannelsesfag – empiriske eller analytiske enheder i den sammenlignende fagdidaktiks komparative og performative praksisser” undersøger Ane Qvortrup udviklinger og forandringer af danskfaglighed i gymnasiet med nedslag i 1915 og 1968. Det sker med data fra forskningsprojektet ”Knowledge and Learning in the Danish Gymnasium”. Dermed trækker Qvortrup det diakrone perspektiv ind i et forskningsområde, hvor det synkrone perspektiv har været dominerende. I deres respons diskuterer Søren Nygaard Drejer og Dorthe Carlsen, hvordan man kan udvide og styrke Qvortrups analytiske ramme, mens Heidi Eskelund Knudsen i en kommentarartikel diskuterer betingelserne for at kunne erkende fortidige forhold.

Qvortrup analyserer elevtekster, danske eksamensstile, og undersøger, om der er interdisciplinære perspektiver i dem. Inddrages resurser fra andre fag i eksamensstilene? Metodologisk trækker Qvortrup i den komparative analyse på tværs af tid bl.a. på Kossellechs teori om tidslag, og hun fokuserer på eleverne som handlingsaktører, der gennem deres stile forhandler med lærerne om, hvad der er en anerkendelsesværdig tilgang. Gennem det komparative perspektiv på eksamensstile, der er skrevet i forskellige tidsperioder, bidrager Qvortrup til udviklingen af det sammenlignende fagdidaktiske perspektiv. Hun gør det også ved at undersøge, om eleverne trækker på andre fag, når de skriver dansk stil, og ved at fremlægge metodologiske og metodiske refleksioner i forhold til fremtidige sammenlignende fagdidaktiske analyser i et historisk perspektiv. Hendes analyser viser, at eleverne både i 1915 og 1968 inddrager andre fag (historie og samfundsfag) og at interdisciplinaritet synes at være et pædagogisk grundvilkår.

Søren Nygaard Drejer, Dorthe Carlsen og Heidi Eskelund Knudsen diskuterer Qvortrups artikel og udvider hendes analyse under inddragelse af andre teoretiske og metodologiske tilgange. På den måde bidrager de til at underbygge Qvortrups fund omkring sammenlignende fagdidaktiske analyser i et historisk perspektiv.

I responsartiklen ”Stemmer i dansk” kommer Drejer med, hvad han kalder et dialogisk supplement til Qvortrups udvikling af den sammenlignende fagdidaktik. Han foreslår at inddrage Bakhtins stemmebegreb som analytisk værktøj i forbindelse med, hvordan eleverne forhandler faglighed og interdisciplinaritet. Han operationaliserer stemmebegrebet med udgangspunkt i systemisk funktionel lingvistik. Drejer leverer en skitse til analyse til de stile, der indgår i Qvortrups datasæt. Analysen viser, at eleverne i 1915 mimer lærebøgernes autoritative stemmer, mens eleverne i 1968 positionerer sig med en egen faglig og vurderende stemme. Magten flytter fra at være uden for skriveren til at være hos skriveren.

I responsartiklen ”Interdisciplinaritet – i et *sammenlignende* fagdidaktisk perspektiv” diskuterer Carlsen centrale begreber som ’sammenlignende fagdidaktik’, ’almen fagdidaktisk’ og ’metadidaktik’. Hun påpeger, at Qvortrup metodisk udvikler interdisciplinaritet som didaktisk perspektiv i det empiriske objektfelt. I forlængelse af dette diskuterer hun det, hun kalder didaktiske forståelsesmåder, dvs. udgangspunkter for forståelse af, hvad der er skolens formål. Disse forståelsesmåder indeholder tre perspektiver: et normativt, et deskriptivt og et meta. Med reference til egen forskning viser hun, hvilke forståelsesmåder der er i danskfaget, og hun påpeger, at en diskussion af, hvilke forståelsesmåder der er af danskfaget i Qvortrups to historiske nedslag vil kunne kvalificere hendes fund yderligere og dermed også kvalificere det historisk sammenlignende perspektiv.

I kommentarartiklen ”Kunsten at undersøge fortidige rum. En læsning af Ane Qvortrups artikel i mentalitetshistorisk optik” understreger Heidi Eskelund Knudsen, at man kun kan erkende om fortidige forhold, hvis man konsistent behandler dem fremmedgørende i forhold til ens egen nutidige subjektposition. I forlængelse af Qvortrups fund om, at interdisciplinaritet synes at være et pædagogisk grundvilkår, spørger hun, hvordan vi kan vide, at et fænomen over tid er reelt sammenligneligt med andre fænomener over tid, blot fordi vi genkender noget. Hun påpeger, at det kræver en udvidelse af kildegrundlaget og en stærk kontekstualisering. Med et mentalitetshistorisk udgangspunkt gennemfører Knudsen den analyse, som hun mener mangler i Qvortrups artikel. Hun inddrager styredokumenter og artikler fra en lang historisk periode, og når frem til, at interdisciplinaritet *kan* skrives frem som en gentagelsesstruktur gennem historiske begivenheder over tid.